

Nauczyciel i Szkoła 2019/1, nr 69
ISSN 1426-9899, e-ISSN 2544-6223
DOI: 10.14632/NiS.2019.69.125

Michalina Snarska

ORCID: 0000-0003-4858-9013

Akademia Ignatianum w Krakowie

Jerzy Kubisz – pedagog i działacz społeczny

Jerzy Kubisz – a Pedagogue and Social Activist

STRESZCZENIE

Jerzy Kubisz (1862–1939) znany i ceniony pedagog oraz działacz społeczny na Śląsku Cieszyńskim. Jako jeden z pierwszych przeciwstawił się zgermanizowaniu szkół poprzez wystąpienie z referatem polskim na konferencji nauczycieli, zwołanej przez cieszyński Landlehrerverein. Jerzy Kubisz stworzył oraz rozpoczął wydawanie „Miesięcznika Pedagogicznego”, który był chlubą Śląska Cieszyńskiego. W drugiej połowie XIX wieku wraz z Atanazym Pacułą i Wiktorem Terlidą opracowali *Elementarz dla szkół ludowych*, który posłużył wielu pokoleniom cieszyńskich.

SUMMARY

Jerzy Kubisz (1862–1939) – a well-known, respected pedagogue and social activist in Cieszyn Silesia. He was one of the first to oppose the Germanisation of schools by addressing Polish teachers at a conference organised by the Cieszyn Landlehrerverein. Jerzy Kubisz created and published the “Pedagogical Monthly”, which was the pride of Cieszyn Silesia. In the second half of the 19th century, together with Athanasius Pacuła and Wiktor Terlida, he developed the *ABC Book for Folk Schools*, which served many generations of people living in the Cieszyn region.

SŁOWA KLUCZOWE

Jerzy Kubisz (1862–1939), pedagog, działacz społeczny na Śląsku Cieszyńskim, twórca „Miesięcznika Pedagogicznego”, współautor *Elementarza dla szkół ludowych*.

KEYWORDS

Jerzy Kubisz (1862–1939), educator, social activist in Cieszyn Silesia, creator of „Miesięcznik Pedagogiczny”, co-author of *Elementarz for folk schools*.

Wprowadzenie

Jerzy Kubisz urodził się 15 sierpnia 1862 roku w Końskiej pod Cieszynem. Pochodził z rodziny chłopskiej. Uczęszczał do szkoły ludowej w rodzinnej wsi, od 1875 roku do niższych klas gimnazjum niemieckiego w Cieszynie, a następnie do seminarium nauczycielskiego w Cieszynie (1889). Po zakończeniu studiów z wyróżnieniem otrzymał posadę w małej szkole nad roztoką w Wiśle-Czarnym na Śląsku Cieszyńskim jako zastępca nauczyciela, dokąd po krótkiej przerwie powrócił w 1886 roku. Pracował również w Datyń-Dolnych położonych na polsko-czeskim pograniczu językowym, oraz w Wiśle-Równe, gdzie także pracował jako nauczyciel. Aby rozwijać swoją karierę, przeniósł się do Kocobędz, gdzie został kierownikiem szkoły (1897–1919). Dużo w tym okresie podróżował, zwiedził Galicję, Węgry i Małopolskę, często odwiedzał przyjaciół w Krakowie. Przyjaźnił się m.in. z Janem Bystroniem, Maciejem Szukiewiczem, Marią Wysłouchową. W 1886 roku wrócił do Wisły-Czarnego¹.

Działalność na Ziemi Śląskiej

Kubisz należał do grona tych pedagogów, którzy pole swojego działania widzą szeroko – w przeobrażeniu środowiska, w którym jest im dane żyć. Sam będąc „siłą społeczną”, znajdował i uruchamiał „siły zbrojne”. Wraz z Jerzym Michejdą postanowił zbadać, czy i o ile język polski można wprowadzić w obrady konferencji nauczycielskich, zwołanych przez cieszyński Landlehrerverein. Wystąpienia ich obu z referatami polskimi w 1886 roku wykazały, że duża część nauczycielstwa tkwi w organizacji niemieckiej siłą inercji między innymi dlatego, że nie ma na Śląsku polskiego stowarzyszenia nauczycielskiego. Ich referaty dotyczyły przeciwstawienia się tendencjom całkowitego zgermanizowania szkoły.

¹ M. Fazan, F. Serafin, *Śląski słownik biograficzny Tom II*, Katowice 1977, s. 140-141.

Założył w 1888 roku Kółko Pedagogiczne, które w 1889 roku przekształciło się w Polskie Kółko Pedagogiczne w Ustroniu. Celem Kółka było skupienie nauczycieli w polskiej organizacji i wyciągnięcie mniej uświadomionych kolegów z niemieckiego Landlehrerverein. Z Kółka tego, zyskującego coraz większe poparcie wśród nauczycielstwa, powstało w 1896 roku Polskie Towarzystwo Pedagogiczne (PTP) na Śląsku, w którym był pierwszym prezesem. PTP nie tylko wsparło wysiłki Macierzy Szkolnej dla Księstwa Cieszyńskiego, zabiegającej o zakładanie polskich szkół jeszcze przed I wojną światową w granicach Monarchii Habsburskiej, ale przygotowało znakomitą, ofiarną kadrę pedagogiczną do przyszłych szkół już po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Uczestniczył w I Kongresie Pedagogów Polskich w Lwowie w 1894 roku.

Z początkiem 1892 roku Kubisz z wielką odwagą i przedsiębiorczością rozpoczął wydawanie „Miesięcznika Pedagogicznego” poświęconego sprawom szkolnym i wychowawczym. Przez dziesięć lat jako wydawca, redaktor i administrator, dojeżdżał do Cieszyna, gdzie pismo drukowano. Pismo, później organ PTP, a następnie ZNP, było wydawane do wybuchu II wojny światowej, czyli przez 47 lat. Wraz ze śmiercią Jerzego Kubisza odszedł także do historii ostatni, podwójny numer „Miesięcznika Pedagogicznego” – pisma, które do dziś jest chlubą polskiego nauczycielstwa cieszyńskiego tamtych czasów, a w dziele nauczania i wychowania odegrało nieocenioną rolę.

Wielką zasługą Kubisza było opracowanie *Elementarz dla szkół ludowych* (1890), wraz z Atanazym Pacułą i Wiktorem Terlidą. Ostatnie wydanie w 1924 roku przygotował z Karolem Buzkiem. Z *Elementarza* korzystało kilka pokoleń cieszyńskich, którzy uczyli się z niego czytać, pisać i myśleć po polsku.

W 1897 roku przeniesiono Kubisza na stanowisko kierownika wiejskiej szkółki ludowej w Kocobędzu niedaleko Cieszyna, gdzie pracował przez 22 lata (do 1919 roku). W 1917 roku wybrany został na członka Zarządu Głównego Polskiego Związku Ochrony Dzieci i Młodzieży na Śląsku. Założył w Kocobędzu Kółko Rolnicze, Straż Pożarną i Kasę Raiffeisena. Wiele czasu i uwagi poświęcał pracy w PTP, zyskując mu nowych członków i wygłaszając w jego kołach odczyty z zakresu pedagogiki, metodyki oraz historii i literatury polskiej. W niepodległej Polsce od 1919 roku pracował w Komisji Szkolnej Śląska Cieszyńskiego, której celem było organizowanie od podstaw polskiego szkolnictwa. Po likwidacji Komisji Szkolnej Śląska Cieszyńskiego w 1922 roku pełnił obowiązki zastępcy inspektora szkolnego w Cieszynie. Z dniem 1 lutego 1929 roku przeszedł na zasłużoną emeryturę.

Podsumowanie

W uznaniu zasług został odznaczony w 1929 roku Krzyżem Oficerskim Polonia Restituta i Krzyżem Niepodległości. Z artykułów wspomnieniowych Kubisza, ogłoszonych drukiem, na wymienienie zasługują: *Początki polskiej organizacji nauczycielskiej na Śląsku* oraz *Początki Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na Śląsku*.

Kubisz zmarł 5 kwietnia 1939 roku w Cieszynie. Został pochowany na cmentarzu ewangelickim w tym mieście. Przez małżeństwo z Anną z Michejdów, z którą miał czworo dzieci (3 synów i 1 córkę), wszedł w bliższe kontakty z jej braćmi, wybitnymi działaczami narodowymi i społecznymi na Śląsku Cieszyńskim. Syn Jerzy był ekonomistą (pracował w Towarzystwie Oszczędności i Zaliczek w Cieszynie, po II wojnie światowej był kierownikiem Kasy Spółdzielczej w Cieszynie, członkiem Rady Krajowej i przewodniczącym Rady Wojewódzkiej Związku Spółdzielni Oszczędnościowo-Pożyczkowych w Katowicach, zmarł w marcu 1959); Władysław (1892–1941) był redaktorem i publicystą (redaktor „Dziennika Cieszyńskiego”, a później „Polski Zachodniej”, napisał głośną w swoim czasie na Śląsku Cieszyńskim sztukę sceniczną *Szczep Piastowy*), a Stanisław (1898–1940), doktor filozofii, był nauczycielem gimnazjalnym, a następnie urzędnikiem w Wydziale Oświecenia Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego. Władysław i Stanisław zaginęli w północnej Karelii w czasie II wojny światowej². Natomiast córka Zofia Kubiszówna, zasłużona rodzina nauczycielka, pisała artykuły do takich czasopism jak „Zwrot”, „Głosu Stanu Średniego”, „Wspomnienia Cieszyńskich”, „Miesięcznik Pedagogiczny”.

Bibliografia

Prace zwarte

Fazan M., F. Serafin, *Śląski słownik biograficzny, Tom II*, Wydawnictwo Śląski Instytut Naukowy, Katowice 1977.

Netografia

Brożek L., *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jerzy-kubisz> [dostęp: 25.04.2019].

---

² L. Brożek, *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jerzy-kubisz> [dostęp: 25.04.2019].